

Asia: VN/8915/2024

Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle työnhakijan palveluprosessin ja työnvälityspalveluiden kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Onko teillä yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta?

Lakiluonnoksen tavoitteena on kehittää työnhakijan palveluprosessia ja työnvälityspalveluja tehokkaammiksi ja vaikuttavammiksi. Vates-säätiö pitää kannatettavana esityksen tavoitetta työnhakijan palveluprosessin muuttamisesta asiakaslähtöisemmäksi ja tarkoituksenmukaisemmaksi niin asiakkaan kuin työllisyyspalveluiden työntekijöiden näkökulmasta. Lisäksi pidämme kannatettavana esityksellä tavoiteltuja panostuksia asiakkaiden yksilölliseen työllistämisen edistämiseen, alkukartoitukseen ja asiakkaiden henkilökohtaiseen kohtaamiseen.

Vates-säätiö painottaa, että vaikeasti työllistyvien kuten vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden osalta haasteina ovat palveluiden hajanaisuus ja yksilöllisten tarpeiden riittämätön huomioiminen. Osatyökykyiset ja vammaiset henkilöt tarvitsevat monialaista tukea, mutta eivät aina saa palveluprosessista riittävää tukea työllistymiseensä. Tähän tulee erityisesti kiinnittää huomiota.

Osatyökykyisten henkilöiden työllisyysasteen nostamiseksi tulisi palveluiden oltava yksilöllisiä, räätälöitäviä ja joustavia, jotta siirtymät työmarkkinoille toteutuisivat. Eniten tukea tarvitseville tulisi kohdentaa myös eniten resursseja. Erityisen kannatettavaa esityksessä on, että palvelut perustuisivat jatkossa enemmän asiakkaan henkilökohtaiseen palvelutarpeeseen.

Palveluprosessien sujuvoittamiseksi tulee palveluketjujen pirstaleisuus katkaista. Suomessa tarvitaan saumatonta yhteistyötä kuntien työllisyyspalveluiden, hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveystyöpalveluiden, kuntien koulutuspalveluiden ja koko koulutusjärjestelmän sekä kolmannen sektorin toimijoiden välillä. Vain vahvalla yhteistyöllä osatyökykyisten henkilöiden työllistymisen esteet voidaan tunnistaa ja rakentaa oikeanlaiset ja aidosti vaikuttavat työllistymispolut.

1. Onko teillä yleistä lausuttavaa palveluprosessista?

Hallituksen esityksessä on esitetty lähtökohdat työnhakijan palveluprosessin kehittämiseksi. Vaikeasti työllistyvien tarpeita esityksessä ei huomioida riittävästi. Asiakkaan palvelutarpeen

laadukkaaseen kartoittamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Jos palvelut toteutuvat hajanaisina, henkilökohtainen tuki on riittämätöntä ja ratkaisut perustuvat vain tilastoaineistoon, voivat toteutukset johtaa siihen, että monien tarvitsema työllistymisen tuki jää saamatta tai se on täysin riittämätöntä.

Palveluprosessin vaikuttavuuden varmistamiseksi tulee työllisyyspalveluiden resursseja jakaa asiakkaiden mukaan niin, että vaikeasti työllistyvät kuten vammaiset ja osatyökykyiset henkilöt saavat yksilöllistä palvelua ja tukea. Palveluiden tulee huomioida asiakkaiden erityispiirteet työmarkkinoilla.

2. Koetteko alkuhaastattelun järjestämisen määräajan pidentämisen viidestä arkipäivästä kymmeneen arkipäivään kannatettavana?

Jos alkuhaastattelun määräajan pidentäminen johtaa siihen, että haastattelussa on jo alussa mahdollista huomioida asiakkaan yksilölliset tarpeet ja tarpeiden edellyttämät palvelupolut, on esitys kannatettava.

Jos määräaika olisi joustava esim. viidestä kymmeneen arkipäivään, olisi mahdollista tarjota palvelua nopeasti niille, joilla yksilölliset tarpeet ovat vähäisempiä, ja vaikeammin työllistyville voitaisiin tarjota perusteellisempi arviointi. On tärkeää, että henkilökohtainen tapaaminen voidaan järjestää (painavasta syystä) myös muulla tavoin, esim. etätapaamisena.

3. Onko täydentävien työnhakukeskustelujen perustuminen asiakkaiden palvelutarpeeseen mielestänne tarkoituksenmukaista?

Esitys on kannatettava, kun täydentävät työnhakukeskustelut perustuvat asiakkaiden palvelutarpeeseen. Erityisesti vammaisten ja osatyökykyisten työnhakijoiden kohdalla tämä voi lisätä yksilöllisyyttä sekä ohjaus- ja tukitarpeiden tarkentamista. Työnhakukeskusteluja tulisi tämän ryhmän kohdalla käydä jatkuvana prosessina, jotta keskusteluissa havaittujen ja tehtyjen toimien vaikuttavuutta voidaan seurata.

Täydentävien keskustelujen ei kuitenkaan pidä syrjäyttää alkuvaiheen keskusteluja, jotka varsinkin erityistä ohjausta ja neuvontaa tarvitsevien henkilöiden kohdalla ovat erityisen tärkeitä.

Monessa paikassa on nykyisin käytäntönä, että täydentävien työnhakukeskustelujen tarpeellisuutta arvioitaessa otetaan huomioon myös työhakijan saama työhönvalmennuspalvelu. Nämä palvelut voivat olla vamma- ja sairausryhmälle paremmin kohdistettuja ja tällöin täydentäviä työnhakukeskusteluja paremmin työllistymistä edistäviä. Täydentävien työnhakukeskustelujen tarpeellisuuden arviointi näissä tilanteissa säästää työllisyyspalvelujen resursseja ja osatyökykyisen työnhakijan voimavaroja. Tämä toimintamalli tulisi voida säilyttää siellä, missä se on koettu toimivana.

4. Näettekö nykyisestä muistutuskäytännöstä luopumisen ja työnhaun voimassaolon päättymisen ensimmäisestä asioinnin laiminlyönnistä kannatettavana?

Vates-säätiö ei varauksetta kannata hallituksen esityksen ko. kohtaa. Erityistä tukea tarvitsevilla työnhakijoilla, kuten osatyökykyisillä henkilöillä, on suurempi riski menettää työhaun voimassaolo ilman, että heillä olisi tarkoitus jättäytyä palveluiden ulkopuolelle. Toistuvuusedellytyksen poistaminen tarkoittaisi, että yksikin unohdus tai väärinymmärrys voisi katkaista työhaun, mikä saattaa johtaa työttömyysturvan menetykseen.

Laiminlyönnin syynä voi olla terveydellinen este tai tahaton unohdus (perusteltu syy), jolloin työhaun voimassaolon päättyminen voi vaikeuttaa asiakkaan työllistymistä ja lisätä työllisyyspalvelujen henkilöstön hallinnollista työtä.

Vates-säätiön näkemys on, että esityksessä mainittu ennakkollinen muistutusjärjestelmä on hyvä ehdotus muistutuskäytännön toimenpiteeksi, ja estämään asioinnin laiminlyöntejä.

5. Koetteko työllistymissuunnitelmien sisältöjen määrittelyn olevan palveluprosessin toimivuuden kannalta oleellisia?

Vates-säätiö painottaa, että vaikeasti työllistyvien osalta on varmistettava, että työllistymissuunnitelma tukee yksilöllistä polkua työelämään ja että se laaditaan yhteistyössä työnhakijan kanssa. Työllistymissuunnitelman sisältö on keskeinen elementti työnhakijan polulla kohti työllistymistä.

Työllistymissuunnitelman sisältö mahdollistaa monialaisen yhteistyön, joustavat työllistymispolut ja työnhakijan omien tavoitteiden huomioimisen. Suunnitelmassa on huomioitava työnhakijan yksilölliset haasteet ja voimavarat ja suunnitelmaa tulee tarkistaa säännöllisesti, mikäli työnhaku pitkittyy.

6. Koetteko asiakkaiden palveluprosessiin sisältyvien asiakastapaamisten sisältöjen määrittelyn olevan palveluprosessin toimivuuden kannalta oleellisia?

Asiakastapaamisten ennakkollinen sisältöjen määrittely tukee palveluiden laatua, mutta voi olla ristiriidassa yksilöllisten palvelutarpeiden kanssa. Vaikeasti työllistyvien henkilöiden kohdalla tärkeää on, että tapaamisten sisällöt vastaavat asiakkaan yksilöllisiä tarpeita ja mahdollistavat räätälöidyt palvelut. Näitä eivät välttämättä ole palveluprosessiin kirjatut kaavamaiset kysymykset. On tietenkin selvää, että osa ns. perusasioista tulee olla yhteneväiset kaikkien asiakkaiden kohdalla. Tämä lisää luotettavuutta ja toteuttaa yhdenvertaisuusperiaatetta. Työllisyyspalvelujen asiantuntijoille tulee myös jättää riittävästi tilaa oman asiantuntemuksen käyttämiseen ja asiakaskohtaista harkintavaltaa.

1. Onko teillä yleistä lausuttavaa työnhakuvelvollisuutta koskevista muutoksista?

Työnhakuvelvollisuuden yksinkertaistaminen on kannatettavaa.

Esityksen sisältämät sanktiot aiheuttavat kuitenkin haasteita niille asiakkaille, joilla työnhaku on hankalaa vamman tai sairauden takia. Työnhakuvelvollisuuden osalta tulisi harkita mahdollisuutta yksilöllisiin työnhakua koskeviin velvollisuuksiin, jotka perustuvat vammaan tai sairauteen. Vates-säätiö perustaa ajatuksensa positiivisen erityiskohtelun mahdollistamiseen työnhakuvelvoitteissa.

2. Näettekö, että alennetun työnhakuvelvollisuuden asettamisen yhteydessä arvioitavissa seikoissa on huomioitu oleelliset tekijät?

Hallituksen esitys pyrkii huomioimaan vaikeasti työllistyvien tarpeet erityisesti alennetun työnhakuvelvollisuuden kautta. Vates-säätiö kannattaa esityksen kohtaa, eikä ole huomauttamista arvioitavista tekijöistä.

3. Tukeeko työnhakuvelvollisuutta koskevan sääntelyn yksinkertaistaminen ja tietyistä poikkeuksista luopuminen työnhakuvelvollisuuden tarkoituksenmukaista asettamista?

Hallituksen esityksen ko. kohtaa on mahdoton arvioida ennen kuin käytännöistä on kokemuksia. Vates-säätiö esittää, että sääntelyn yksinkertaistamisen toteutumista ja tarkoituksenmukaisuutta seurataan ja prosessin arviointi toteutetaan 1-2 vuoden kuluessa.

4. Työnhakuvelvollisuuteen ehdotettavat muutokset tuovat tietyt asiakasryhmät (esim. osa-aikatyössä olevat sekä henkilöt, joilla on tiedossa myönteinen muutos työnhaun tilanteeseen) yleisen työnhakuvelvollisuuden alentamisen kriteerien piiriin. Näettekö tämän kannatettavana?

Alennetun työnhakuvelvollisuuden laajentaminen tarkoittaa, että osa-aikatyössä olevat ja henkilöt, joilla on tiedossa myönteinen muutos työnhaun tilanteeseen, esimerkiksi sovittu työsuhteen alkaminen lähitulevaisuudessa, siirtyisivät yleisen työnhakuvelvollisuuden piiriin ilman aiempia poikkeuksia.

Täyden työhakuvelvoitteen asettaminen kaikille osa-aikatyötä tekeville ei ole kannatettavaa. Kokoaikatyö ei aina ole edes mahdollista henkilön alentuneen työkyvyn vuoksi. Tällöin tulisi ehdottomasti hyväksyä osa-aikatyö työmuotona, johon ei kohdistu työnhakuvelvollisuus.

1. Onko teillä yleistä lausuttavaa työtarjouksiin tehtävistä muutoksista?

Vaikeasti työllistyvien, kuten vammaisten, osatyökykyisten ja pitkäaikaissairaiden kohdalla työtarjousten velvoittavuus ei ole kannatettava ehdotus. Mikäli henkilön työkyky, osaaminen ja tarjottava työtehtävä eivät kohtaa, menevät kaikkien resurssit hukkaan.

Vates-säätiö pyytää kiinnittämään huomiota yksilölliseen harkintaan työtarjousten esittämisessä.

2. Tukeeko työtarjouksiin heti työnhaun alusta alkaen ehdotettava velvoittavuus työllistymistä ja työtarjousmenettelyn tarkoituksenmukaista toimeenpanoa?

Vaikeasti työllistyvien kuten vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden kohdalla velvoittavuus vastaanottaa työtä ei huomioi asiakkaiden erilaisia lähtökohtia, kuten työkykyä, eikä alueellisia eroja työmarkkinatilanteissa. Pitkä matka työpaikkaan voi jo yksistään olla poissulkeva tekijä työn vastaanottamisessa. Mahdottomissa olosuhteissa työn vastaanottamisesta kieltäytymisestä ei tule rangaista.

Vates-säätiö esittää, että työnhakijoille tarjotaan velvoittavuuden lisäksi ja ohessa yksilöllistä neuvontaa ja ohjausta, jotta työtarjoukset voidaan kohdentaa paremmin ja tukea kestäväää työllistymistä myös alueellisesti.

3. Selkeyttääkö työtarjouksiin ehdotetut muutokset kokonaisuutena työtarjouksia koskevaa sääntelyä?

Hallituksen esitys pyrkii yksinkertaistamaan ja tehostamaan työtarjouksiin liittyvää sääntelyä.

Vaikeasti työllistyvien asiakkaiden osalta muutokset voivat johtaa tilanteisiin, joissa velvoitteet ovat täysin epärealistisia mutta työllistymismahdollisuuksia ei silti ole.

Vates-säätiön näkemys on, että työtarjousten sääntelyssä tulee varmistaa joustavuus erityisryhmille, kuten osatyökykyisille ja vammaisille henkilöille, jotta heille voidaan tarjota realistisia ja saavutettavia työllistymismahdollisuuksia.

1. Onko teillä lausuttavaa työnhakijalle tai työvoimaviranomaiselle ehdotetusta velvollisuudesta työnhakuprofiilin laatimiseen ja julkaisemiseen palvelualustalla?

Hallituksen esitys velvoittaisi työnhakijat laatimaan ja julkaisemaan työnhakuprofiilin palvelualustalla.

Mikäli työnhakuprofiilin laadinnasta tulee pakollista, tulevat monet vammaiset ja osatyökykyiset henkilöt tarvitsemaan sen laadintaan tukea. Esityksestä ei kuitenkaan käy ilmi, millä tavoin tarvittava tuki toteutetaan käytännössä ja miten siinä huomioidaan erityishaasteet, kuten digitaidot ja saavutettavuus ylipäänsä.

Työnhakuprofiilin julkaiseminen voi johtaa syrjintää työmarkkinoilla. Toteutuksessa tulisi myös huomioida mahdollisuus anonymiteettiin rekrytointitilanteessa.

2. Onko teillä lausuttavaa työnhakijoiden työnhakuprofiilissa olevien henkilötietojen (koulutus, työkokemus, muu osaaminen ja työtoiveet) julkaisemisvelvollisuudesta ehdotetussa muodossa julkisena tietopalveluna?

Hallituksen esityksen mukaan työnhakuprofiilien keskeiset henkilötiedot (koulutus, työkokemus, muu osaaminen ja työtoiveet) olisivat julkisesti saatavilla tietopalvelussa.

Erytisesti vaikeasti työllistyvien kohdalla on tärkeää estää järjestelmän aiheuttamat mahdolliset kielteiset vaikutukset, kuten leimaantumisen tai syrjintä. Työnhakijoiden tietosuoja, oikeudet ja yhdenvertaisuus työmarkkinoilla on turvattava.

3. Onko teillä lausuttavaa työnhakuprofiilien tietovarantoa koskevista muutoksista?

Työnhakuprofiilien käyttö ei saa johtaa vaikeasti työllistyvien epäasialliseen seulontaan rekrytoinneissa. Lisäksi on huomioitava, ettei kaikilla työnhakijoilla ole yhtäläisiä mahdollisuuksia ylläpitää työnhakuprofiiliaan. Tämä tarkoittaa sitä, että työnhakuprofiilia pitää olla mahdollista ylläpitää myös avustajan kanssa.

4. Onko teillä muuta lausuttavaa palvelualustaa tai työnhakuprofiileja koskeviin muutoksiin?

--

1. Onko teillä lausuttavaa koulutusta vailla olevia nuoria koskevista muutoksista? Erityisesti Opetushallitusta ja Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskusta pyydetään muun ohella arvioimaan esitettyjen muutosten kohderyhmien suuruutta, koska työ- ja elinkeinoministeriöllä ei ole ollut käytettävissään tähän tarvittavia tilastotietoja.

Vates-säätiö toteaa, että erityisesti nuorten osalta työllisyyden edistämässä on hyvä painottaa koulutuksen ja työn yhdistämistä sekä uusien toimintamallien käyttöönottoa ja pilotointia nuorten työllisyysasteen nostamiseksi, esimerkiksi koulutuksen joustavien muotojen suurempaa hyödyntämistä.

On varmistettava, että järjestelmä tunnistaa ja tukee niitä nuoria, joilla on erityisen tuen ja ohjauksen erityistarpeita. Tämä edellyttää riittäviä tukitoimia, kuten yksilöllistä ohjausta, joustavia koulutuspolkuja ja matalan kynnyksen palveluita. Ilman näitä tukitoimia uudistus voi johtaa päinvastaiseen lopputulokseen ja lisätä nuorten syrjäytymisriskiä.

2. Onko teillä lausuttavaa työttömyysturvaseuraamuksia koskevista muutoksista?

Esitetyt tiukennukset eivät huomioi riittävästi työnhakijoiden erilaisia elämäntilanteita ja työllistymisen esteitä, joten ne voivat johtaa tarpeettomaan toimeentulon heikkenemiseen ja siten lisätä syrjäytymisriskiä ja kasvattavat toimeentulotuen tarvetta erityisesti niillä henkilöillä, joilla on osaamisen vajeita ja/tai joiden työ- ja toimintakyky on alentunut.

3. Onko teillä lausuttavaa muista työttömyysturvamuutoksista?

Sen sijaan, että työttömyysturvaa kiristetään tai lisätään sanktioita, tulee panostaa yksilölliseen tukeen, laadukkaisiin työllisyyspalveluihin ja ratkaisuihin, jotka mahdollistavat joustavat koulutus- ja työllistymispolut. Vain näin voidaan tukea vaikeasti työllistyvien mahdollisuuksia edetä työelämään kestäväällä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla.

1. Onko teillä lausuttavaa työllisyysvaikutusarvioihin?

2. Onko teillä lausuttavaa liittyen työvoimaviranomaisvaikutuksiin?

3. Onko teillä lausuttavaa muista vaikutusarvioista?

Muuta lausuttavaa?

Palveluiden on oltava aidosti saavutettavia ja vastattava työnhakijoiden erilaisiin tarpeisiin. Erityisesti vaikeasti työllistyvien, vammaisten ja osatyökykyisten työnhakijoiden osalta on varmistettava selkkieliset palvelut, henkilökohtainen ohjaus sekä digitaalisiin palveluihin riittävän tuen saatavuus. Palveluprosessin alussa tulee ottaa huomioon hakijan erityistarpeet ja työllistymisen tuen palveluiden oikea kohdentuminen.

Anonyymin rekrytoinnin mahdollisuuksia tulee edistää ja laajentaa erityisesti julkisella sektorilla ja suurissa organisaatioissa. Anonyymi rekrytointi voi vähentää tiedostamattomia ennakkoluuloja ja tukea monimuotoisuutta työyhteisöissä. Se myös vahvistaa työnantajamielikuvaa ja tukee lainsäädännön mukaista yhdenvertaisuuden edistämistä.

Joustavat työllistymispolut, kuten palkkatuki, oppisopimukset, työkokeilut ja muut matalan kynnyksen työmahdollisuudet, ovat keskeisiä vaikeasti työllistyvien työllistymisen edistämässä.

Työnantajille tarjottavaa tukea monimuotoisen työvoiman rekrytointiin ja työpaikkaohjaukseen on lisättävä. Työllistymisen jälkeenkin tarvitaan seurantaa ja tukea, jotta työpaikat säilyvät ja urapolut kehittyvät.

Suurin haaste lakiesityksessä on, että työnhakuveloitteet ja työttömyysturvan kiristykset käynnistyvät ennen kuin tarvittavat tukitoimet, palvelut ja työmahdollisuudet ovat saatavilla. Työttömyysturvan leikkaukset ja työnhakuveloitteiden tiukennukset tulevat lisäämään toimeentulotuen tarvetta ja byrokratiaa. Lisääntyneet tukihakemukset kasvattaisivat kuntien taloudellista taakkaa täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen kustannuksien osalta.

Pakarinen Jaana
Vates-säätiö sr